

segundo **ADRAL**

Xosé Filgueira Valverde

Edicións do Castro / ensaio

6. AS ADIVIÑAS.

O segredo da cultura, certa e fonda, dos vellos petrucios galegos se gardaba no cultivo da palabra e da poesía oral nos xuntoiros campesiños e mariñeiros: na escasula ou na espadela, no muiño ou na redeira, as xentes cantaban e falaban de cote. A cantiga, o conto, a rexouba, a adiviña brincaban ledos, de voz en voz. Os arrautos psicodélicos, baixo as atruxantes lumieiras dos focos e o estroncio dos «baffles» son o divertimento de agora e non prestan aquecido lecer pra que se reciba neles o pouso dos bens da cultura anterga. A vida do fogar, limitada e sobranceada hoxe pola radio e pola televisión, non ten xa ecos pra a entrega dos bens da tradición. Teremos que confiar a estes mesmos medios e á escola a laboura mediadora, xa de segunda man, como ésta da prensa.

Pénsoo coidando no tesouro das «adiviñas», que estamos, —¡tamén!—, a perder. Nelas e nas cantigas, gárdase o mellor da nosa lírica tradicional.

Xa Aristóteles definira a metáfora como un enigma. As «adiviñas» son metáforas puras, é decir, como micromitos que agardan o pracer da «traslato» que os decodifique. Temos, no agachamento do significado, un aguillón pra o exercicio do pracer intelectual sobor da escuridade do símbolo. Axunten a esa dubidosa lus do antre lusco e fusco do «falar pecho», a sorpresa e o goce do achado, meirande canto máis alonxados somellan os termos. Son o «trovar clus» do pobo.

Toda unha cimeira forma poética, o «hai-kai» nipón, ten os mesmos alicerces que as «adivanzas» da cultura occidental. Nas trinta e unha sílabas da

A esfínxe propón a Edipo unha adiviña. O mesmo acertixo repítese aínda hoxe en Galicia. Pintura dun vaso grego (Museo Etrusco Gregoriano. Roma)

«tanka», péchase, metafóricamente o senso poético. Se coñecemos denantes a idea crave, a metáfora é xa unha glosa; se temos que esforzarnos por atopala, estamos no xogo do acertixo: «*Volvoreta, follíña da rosa que sube, de novo á rama*». Se o poeta non dixese, «*Volvoreta*», a metáfora sería como unha adiviñanza.

Non faltan libros, vellos e novos sobre as que deron pe a refeccións literarias, como as de Virxilio ou Schiller. E as escolmas datan xa do tempo de Cicerón. Vindo ao noso, direivos as que coído máis requintadas e somellantes ao «hai-kai», dentro do folklore galego. Unha foi publicada por Noriega Varela:

«*Eido branco e terra negra, cinco aradores tirando por unha rella*». (O papel, a tinta, os dedos e a pruma). A outra, tamén moi belida, ensinóuma Antón Fraguas «mestre mor» da nosa poesía do pobo. E o enigma metafórico do barco de vela:

«*Alto e guapo son
e ando á fortuna,
corto por onde ando,
coso sen costura*».

Hainas de xenia crásica, como a que comentou Taboada Chivite, que coincide co enigma que propoñía a esfínxe aos camiñantes do Pikion e que resolvió Edipo:

—«*¿Qué é, qué é, primeiro, andar a catro patas, despóis en dúas e logo en tres?*» (O home que primeiro, de neno, anda a gatas, despóis nos dous pes e logo axudado polo terceiro que é o caxato).

Risco recolléu unha, moi garrida, referida á lúa: «*Alto piñeiro, redondo molete, que chova que neve, nunca se derrete*».

Nas adiviñas a campá é «*a vella, cun dente que chama a toda a xente*»; o ovo, «*fillo do cantador, vive entre paredes brancas e ten de ouro o corazón*».

Hainas complexas, que enguedellan unha riola de

imaxes. A vaca sinifícase deste xeito: «*Catro saltamontes (os pes), catro correfontes (a úbere), dous turulús (os cornos) e un dalle-dalle (o rabo)*». Outro do mesmo feitío: «*Iglesia pequeniña (a boca), sancristán rebulidor (a lingua), os santiños que están dentro sonche da mesma color (os dentes)*».

En outra, máis longa, recollida por Ramón e Fernández Oxea a escea deséñase así: «*Un convento con moitas monxas, a maestra está vestida de colorado e as nenas de branco, máis arriba, dúas ventanas; máis arriba dous luceiros; máis arriba a alameda onde pasean os cabaleiros*».

E hainas tan curtas como as «tankas»: «*¿O que cando máis lle quitas máis grande é?*»: «o portelo». E tamén «a focha» ou o «burato».

Cumpre publicar unha escolma das adiviñas galegas. Irían ben nun tomiño do «Moucho». O día en que vexamos xunta unha boa colleita poderemos afiuzar, unha vez máis, que a «fala figurada» e a fatura de imaxes non son cousa da lingua culta, senón que inzan, vizosamente, na fala popular. Ben decía Chesterton que pra escoitar unha fatura de tropos o lugar axeitado non é o comedor dunha embaixada, senón a venela dun porto, nunha liorta de peixeiras. Pra min que as millores metáforas da poesía galega non andan nas follas dos libros, esvaíronse nos muiños, os fiadeiros e as esfolladas...

«Faro de Vigo». 5-VIII-1979